

МАТЕРІАЛИ XIV МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ
СЛАВІСТІВ

*Гане Тодоровскі,
академік Македонської академії
наук і мистецтв*

УКРАЇНА В СЛОВЕСНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ
РАЙКО ЖИНЗІФОВА

У статті проаналізовано культурний, політичний розвиток України в 19 столітті у контексті словесної публіцистики Райко Жинзіфова

This article deals with characterization of Ukrainian development, identification of political, cultural problems, described in Raiko Zhynzifov's publicism

Райко Жинзіфов (м. Велес, 1839 р. – Москва, 1877 р.) – один із тих македонців-служителів пера 19 століття, хто прожив певний період свого життя в Україні, відповідно, окреслив її проблематику і залишив письмові свідчення про свої відносини зі старшим союзником, який був джерелом натхнення. Македонський поет, перекладач і публіцист, якого можна схарактеризувати як багатомовного автора (він писав македонською, болгарською та російською мовами), але про якого не можна сказати, що він керувався достатнім проміжком часу, який би дав можливість ширше розкрити творчий потенціал поета. Прожив Райко Жинзіфов усього 38 років, із яких рівно половину (19 років, тобто період із 1857 до 1877 р.) провів у Росії, будучи при цьому турецьким емігрантом. В Україні він перебував у другій половині 19 століття (в Одесі, Києві, Херсоні) і завдяки численним та незабутнім враженням від періоду перебування в Москві (1858-1877 рр.), він поширює українську тему в своїй різноманітній творчості, а саме в формі поезії та словесної публіцистики: перекладає більшу частину "Кобзаря" Тараса Шевченка і засобами публіцистичного мовлення презентує власний погляд на українську проблематику. Предметом нашої уваги у цій короткій доповіді про погляди Райко Жинзіфова

на українську тему, є його стаття 1864 р., опублікована московським журналом "День" (номер 3 від 18 січня 1864 року) російською мовою під назвою "Русини і польське повстання". Під терміном "русини" тут розуміються власне українці (Б. Клаїк, 1983, 1181).

Зважаючи на те, що Жинзіфов – автор, що пише трьома мовами (македонською, болгарською та російською), та беручи до уваги специфічні і досить складні процеси в розвитку та кристалізації питання українців та македонців, не дивно, що в його працях в достатній кількості присутні і складні контрверзи національної належності, але, не дивлячись на те, що ці факти є присутніми в його творчості, ми стикаємося з тим, що в існуючій на цей момент багатій літературі про нього (в Македонії, Росії, Болгарії та Чехії), вони нібито не враховуються. Такого висновку ми дійшли, оскільки не знайшли прикладів коментарів, пояснень, сприйняття чи спростування цих фактів. Тому нашою метою, виходячи з початкової та короткої інформації, – спробувати сформувану певну точку зору з цього приводу. Саме слов'янофіл та русофіл із Македонії, який співпрацював із піонером македонсько-слов'янського відродження в Македонії Димитрієм Міладіновим (1810-1862 рр.), відкрито підтримує в російській пресі національну самобутність українців у той період, коли все ще точаться жорстокі політичні суперечки з приводу питання, чи існує взагалі окрема українська самобутня нація. Дату опублікування статті Райко Жинзіфова (1864 р.) відокремлюють від моменту формування Болгарської держави (1878 р.) чотирнадцять довгих і бурхливих років; питання про македонську національну самобутність, про державну та політичну незалежність і самостійність все ще не є актуальною проблемою в Європі, а до Іліденського повстання і Місіркова має пройти ще чотири десятиріччя. Таким чином, мимохіть, але все ж свідомо, ми дійшли висновку: як і більшість інших македонських авторів та представників інтелігенції тієї доби, і наш шанований усіма попередник Райко Жинзіфов, на шляху якого повстало безліч дилем та пересторог, що стосувалися його походження, етнічної належності, рідної мови та офіційного імені легше знаходить вирішення власних загадок. Тарас Шевченко – його провідна зоря в македонській темній ночі і світло в кінці тунелю. Ще не виплила на поверхню македонська тема в Македонії, але чужа

пропаганда вже робить свою справу (дивись статті Жинзіфова "Західна пропаганда в Македонії 1965 р. та "Із записок подорожуючого Македонією" 1866 р., де він критично коментує уніатство в Македонії), але, здається, що завдяки силі, яка властива мислителю високого класу, його передчуттю й дару передбачення, а також завдяки чіткому розумінню майбутнього, наш поет говорить про те, що аж через п'ятдесят років стане історичною подією (ми маємо на увазі п'ятдесятитрирічний період із січня 1918 р., коли сформувалося перше керівництво Української держави).

Стаття Райко Жинзіфова "Русини та польське повстання", опублікована в січні 1864 р., інформує читачів про проблеми, пов'язані з українською тематикою: у ній автор, з позиції хорошого знавця цієї проблеми та з позиції коментатора, який дотримується платформи слов'янофілів, спрямованої на ухил від процесів, що ведуть до розпаду слов'янства, тобто таких, що його послаблюють, повідомляє щось, що він, на перший погляд, офіційно не приймає. (Р. Жинзіфов, 1964, 141-144).

Жинзіфов, з одного боку, засуджує чеську журналістику за напади на Росію та на росіян через національний гніт на українців, але захищаючи точку зору слов'янофілів, він, все ж таки, інформує про стан в Україні.

Показовим у цьому випадку буде один із уривків:

Ще на початку 1863 р., щойно розпочалося польське повстання, чеська журналістика виступила перед своїми читачами з частими й довгими статтями, які продовжувалися потім протягом усього року, де вона, чеська журналістика, соромилася та руйнувала, з одного боку, все російське, а з іншого – звеличувала будь-яку польську дію та явище, яким би воно не було. Чеська журналістика впродовж усього року використовувала усі залежні від неї засоби, щоб виставити Росію перед усіма іншими слов'янськими племенами у найчорнішому світлі, намагалася своїми ґрунтовними доведеннями та судженнями відвернути увагу інших слов'ян від Росії і довести їм, що вони зрештою загинуть, якщо продовжуватимуть висловлювати найменше співчуття росіянам: у цьому відношенні вона була вірною супутницею та союзницею тих німців, англійців і французів, які так щедро сипали всі можливі лайки стосовно Росії. Ніщо не могло до цього часу протверезити її, і судячи зі статей, що містилися в

Народних Листах і в Хласі, чеська журналістика (за винятком, розуміється, нової газети "Народ", газети Рігера та Галацького) продовжує впливати на чехів.

У статтях чеських газет говорилося свого часу, що польське повстання – справа не тільки однієї польської шляхти чи польського народу, але що воно закорінене в надрах російського народу; особливі ж надії на успіх і підтримку польського повстання Народні Листи покладали на народ Малої Русі, або як вони люблять називати його – на русинів, яких, за їхніми підрахунками, п'ятнадцять мільйонів, знаходилося під гнітом "варварського" російського уряду! Але сподівання і бажання чеської журналістики здійснилися, і може, ця обставина дала привід Народним Листам в одному з номерів за поточний місяць присвятити поясненню цього явища цілу статтю під назвою "Rusini a povstane polske" – "Русини і польське повстання". Народні Листи спробували пояснити нам причини, чому "русини" не підтримали польське повстання: чеській газеті дуже прикро і сумно, що русини не прийняли маніфест польського "уряду", що на них не подіяли польські "золоті грамоти", не дивлячись на те, що нинішнє польське повстання – не тільки "ваги, на які покладені право і насилля, свобода і рабство, правда і брехня, освічення і темрява, ідея і матерія, народність і урядова політика, але й переломний момент в історії Північної Європи, переломний момент слов'янського майбутнього", тому "досі немає жодного вільного слов'янського народу, якому захотілося б назвати політичне життя російського народу свободою". Народні Листи говорять своїм читачам, що теперішнє польське повстання стосується всього слов'янства, що воно було організовано на користь усіх слов'ян, так що "єдиним докором і зброєю проти поляків є русини". Народні Листи стверджують, що, оскільки польське повстання – це звільнення і так званих захоплених країв російського підданства, то з самого початку війни наші вороже були налаштовані на русинів, які проживали на великій території тих "захоплених країв". Але чому ж "русини виявилися головними супротивниками польського повстання, і надії чеської газети на "русинів" не оправдалися!? Це, пояснює вона таким чином: "Русинський патріотизм, - говорить у чеській газеті, - під російським керівництвом досі не піднісся до такої міри суспільної

свідомості, ревнощів, самопожертви, як патріотизм польський; але російський уряд не може тішити себе тим, що русини в боротьбі його з поляками стали і стоять на його стороні. До цього часу русини з однаковими (!?) мовчанням і недовірою дивляться і на російський уряд, і на поляків. Від першого відвертає їх серця той біль, якого завдає їм тиск дев'яностолітнього деспотизму, а від поляків відокремлює їх і досі жива пам'ять утисків, яких їм довелося зазнати від шляхетсько-ієзуїтської самостійної Польщі. Отже, недивно, що русини з недовірою і мовчанням прийняли золоту грамоту, яка закріплює за кожним громадянином вільну власність і вільний обробіток землі на просторах колишньої Польщі; що з недовірою і мовчанням вони сприйняли звернення народного уряду, яким він обіцяв самоврядування їх краю, засноване на федеративній вольності – до вільного відокремлення після вдало закінченої війни" [Жинзіфов, 1864, 142-143].

Жинзіфов досить ґрунтовно інформує і періодично коментує статус українців у тодішній Росії, їх участь у польському повстанні, а також статус під керівництвом польської шляхти. Згідно Жинзіфова, згадку про стару несправедливість унеможливили появу нового кохання, особливо після того, як Петроградська сторона заявила, що поляки воюють проти російського уряду з метою домінування над українцями. Наш діяч епохи Відродження приходить до висновку, що чеська газета (йдеться про постійно згадувану газету Народні Листи) тлумачить боротьбу за русинів зі сторони росіян і поляків, які свого часу говорили про бажання жити з українцями як із "вільними братами".

Жинзіфов демонструє обширні знання проблематики польсько-українських і російсько-українських відносин, і, здається, непрямо захищає самобутність української нації. Він коментує: "Народні Листи наводять на своїх сторінках лист іншого поляка, який виступає проти статті, розміщеної в ... всупереч своєму побратиму визнає "русинів" окремим народом; він їм дає і особливу політичну самостійність, і особливу літературу, але, зрозуміло, в об'єднанні з Польщею".

У продовженні йдеться про те, що фактично всі польські газети публікували додатки, в яких говорилось про обіцянки зі сторони поляків абсолютної автономії українцям, у випадку їх об'єднання з Польщею. Також пояснюється й обговорюється точка зору, про яку

точилися дебати в тогочасній пресі, про те, що української нації не існує, що політика російського абсолютизму, будучи вірною своїм централізованим правилам, не дозволить українцям від'єднатися від великої сім'ї російських народів, і що, в кінці-кінців, росіяни й українці є одним політичним народом.

Стаття Жинзіфова 1864 року "Русини і польське повстання" багато в чому є примітною, знаковою. У ній по-іншому подаються, висвітлюються знання Жинзіфовим складних процесів слов'янської диференціації, і, якщо факти і коментарі нашого діяча епохи Відродження тісніше пов'язати зі схожими проблемами, які з'являлися тоді в процесі розвитку македонської нації, то, безперечно, будуть знайдені оригінальні підходи до все ще не до кінця зрозумілих напрямків, якими македонці йшли до здобуття своєї цілі, - до самовизначення. Проте, потрібно постійно мати на увазі ту обставину, що процеси македонського національного самовизначення відбувалися при постійному та доволі живому контакті з українськими зразками і стимулами. Очевидно, з ними не міг розминутися і Райко Жинзіфов.